

VP. 19
AKP
1996.

AKPOSO WANL ESEWLE

VP. 19
AKP
1996.1

AKPOSSO WANL ESSEWLE

Livre des histoires sur les moeurs et
coutumes traditionnelles chez les Akposso.

Auteurs : participants au Cours d'Ecrivains

Editeur : la SIL, équipe Akposso

Publié par M.A.T.A.

Mission Akposso pour la Traduction de
la Bible et l'Alphabétisation

Atakpamé (Hihéatro) Togo

© M.A.T.A. 1996

Otseka

Me la nu otseka? Awu alevleni azo wu le nu Kposo ayu oseyatse ye la nu otseka. Ole otse be kika-kika efua dini ku ayu le nu ale etu nu odzani bi kakpo. Asu mu ese edi nu edi aba ayili nu efu edi me olu yi nu ota tu otse kulu ye ayu akpo la aba kpo zo alu nu ulokadunu, iti dini me odzani.

Asu mu awo aze olodi nu okutse li se nu igoviu ze alu li me, ota tu otseka ye ayu akpo ye bi du. Me eluvi efue uyui ku akonekele ese ba ye besi du nu iti ye ku amu elu ka ese ye bi kametsikaba ali li. Ole ame la nu awoti bi.

Asu mu iku ekele di du ali ye li me, akonakpo ota tu otse ye nu idisene. Ku asu mu olodi tsidu efu edi ku atsana nu ali li me, akonasene ba bi ku ameku ale nu ofito nu idisene. Efe la ku aya ulowinise wa ale nu ikuse want etu. Ekele ame la besi du nu emie nu emie. Otseka akpo ole oseya aya nu ale ayu une bue di sisi. Onale ka wu nu kumase yi nyi o.

Okeleni ye : KENOU Koudjo Apéké
(Agbokope-Plateau)

Ono Akpo Ayili Ozevi Zo

Ono ole ututse ku etunt akonetu,
ku alt ose kpa tti ye ku ala itsu tu.
Bi ku owli nti alt li oluka amazo alu
nu atam udunu want me akonazo onokponi
ku akpo ono.

Asu mu alt li ayu owli ate tvlitse
tu nu obava okpanti want ayila me aka ku
akpo ono zo ayu adi want nu ayu udunu
ye. tti ye ku alu want elu ale bua mua,
me ota nu ayu ezaye want aya alu want
li, me ezati nu ikpoku ye ku ale ka ma.
Efe la me owli ayu tvlitse nloni emli
tu nu owli ayu oyo li mu nu ima want,
me etu tfo nu alo nu to ayu oseya want,
me ayo odzi yo ka owli ye.

Owli emli me aya ese ba ayu ese
want ka ima want. Mu anv ayili ku abue,
me owli ye azo nu ima want ewo duse
want.

Mu ese nu li aba ka alu edi nu
edi, me owli akpo ayila ka ma; me agbo
ale za yo ya atam udunu want.

Ota la aba fa ku awu alevleni ayu
ono akpo yo du oluna didi.

Okelenti ye : DZAGNIKPO Kokouvi
(Todome)

Otseka : Atugba

Nu alevleni atami iti ye tu nu syedi ye nu Kposo li mua, sku poo du ku ayo ya ese nu ale; edini azo alu nu efu tsana la ku edini azo alu nu efu kpletu. Me sku wanti la nu : ono, otse, etu nu onewa.

Bua no ta naya ese tu nu otseka ku atsi zo bi nu mua, Atugba, ayu etu la. Ayo otse be ku anuli efua la yo kele Atugba. Atugba le otse setu di ku odu Kposo ali ye. Asu mu akpo yi ku alu anu ayu oli me, ye emu nu ese di la ale. Ananakpo yi bene-bene : asu onadu iku ayu ese nu ewli eye ayu eyi aye be di ayu ese.

Asu alu te udza mu ali li oluka, owli, nu ezaye di natsidu fua, me akpo otseka zo alu nu usi nu alu vle aza. Go ata aluwa anu ota tu otse ye ayu oli me aba ali li. Me onatsile nu kadu olu du ma nu okutse wanti li fua nu efu tsana wanti bi.

Otseka ku wuazo nu Atugba bi ayu oluna ye bua ku ana ka Akposo nu alu bene dini tu nu syedi besi nu emie ye la fa.

Okeleni ye : NUMULEY Yao Ekpokpo Abuwudza
(Adomi-Plateau)

Olu Nyə Ayu Afusu Nu Etu.

Omlonka Okulu aya ekpedza, ku onaba. Ekele eyi ela onakonaba. La ku alu li oluka ye aka ku akpo otse zo nu alu nu Okulu ayu enye ye nu otse ye li.

Emu ave ka alu nu omlon onewa dza bi nu alu ye li. Aka ku alu elu ale, la ku aluwa amaya afusu yi mua, afua ilo, iko tso, eku ovi elu-elu du ale nu ayia. Alu li oluka ye azo nu alu edini ku etsue udu nu utizi nu etu edini li bi ku alulu want eyui okutse ye li.

Aluwa avu ale du nu uyui ye li. Ayaya dse mua go, etutsu di alu nu ofu ye bua ku Okulu fua ye li "tuu"! Go, alu want aya fusu yi, anu Okulu ayu utu nu sfa. La ku aluwa bi akavi ilo nu ovu etu want. Okulu anu sfa ye bua ku ayu adi want adu netse; la ku ata bi kevu etu ye besi nu uti ye bua ku anu Okulu.

Abla yi du nu edi ba fa alu li. Adu edi ka Okulu nu tee aba alu. Aluie yi, aye eku, ku alu avle inye ka yi. Adi avu la ku ayu avita kpo ka Okulu bi ku Okulu otsidu inyeza besi nu emie.

Okelenti ye : MALLY Yawovi Mawuli
(Gobe)

Awose

Eyi edigbo la ku awo aba ayili nu
alt ku efua dnt li. Adu olu ba zo nu
awo alt oluka ye ku akpo awotse zo olu
nu olu. Alu aba olukadunu ye. Oluka ye
ayo ese ye zo nu tma want.

Avi alevi ili efua kabla ma du ya
fa nu edini lobo dt li. Efe la ku ewle
ma dza du nu une edt nu edt ku aka ma
etu nu agbadza nu awoku want dza kplo.
Ewele alo ka ma nu twe dt li bt ku
efue une, alotont du atamlt.

Alotont ye ebie efe ayu olukadunu
ye su, ku awa ma udu nu ye. Adt ma, ku
ebie ma atam unese want ku azevi zo.
Wuaya, go tma want ko nabue; bt kumaya
efu ye mua wuatsiwele alo nu tte lo
gbibi-gbibi li. Oluka dt eli to ka tma
want, wuyekple nu efu ye mua, eno ivi
nu iko tso dt li, ku awa tsue nu uwla
nu uva.

Wuaya nu efu ye mu emukpe idzo nu
etu. Go etu alt "kpau", go atslt ke.
Oluka ye nu kuze inu nu awosu ye. Wu
bt wonatsiya fua. Etu kalt "rrrr" go,
alu kefue lo ti-ti-ti mu ala su atolo
nu ava.

Efu ye nabue nu okoso, ovlo aluwlu
mu obe su ye. Bua alu atskaba yedu tti
nu tti nu awoku want elu-elu. Wueki
awodza ye eyi ela. Aluku aba gbowa
efua. Awo le eku bi kpa onabue. Alt ye
etsika alitoku. Awo nabue o.

Okelent ye : WOSSOUPA Kokou
(Klabe-Adape)

Iku Ekele Nu Ezedu Ayo Inye Ye

Aba ayili nu olodu eku nu ala ye li, me oluka ye bua ku odu udunu ye madu ala du aluka want nu kpenu-kpenu. Efe la ku amemli tbo su banamu nu ikudunu ala want, me agbo ala za ku aya atamu udunuwa.

Ala blaa me ayaba ka iku ola ye ofi, du ala owlu; itsede ayanyama du aze inu nu efe la, komefue inyevla. Ofi la kefue gbidi-gbidi bi kamate olufi, otogbofi nu ubieft.

Aluma ayo tti ye esi me ayo adaka ye ba la, me akaba nu ovle kika want. Mu avt ye la nu yama olu ye ku enamu ovle ye me yafusu ne kemama olu ye sisi. Ovle kika want eme adaka ye li tta, ku ayo oluku ye vls nu ayo ava, ku aze ovle ye du nu adaka ye li bua, me ayo adaka ye yoli, me ala olu ye ama.

Atu alomadza ye ba bua me, azo ala nu kaba ikudunu ye bi ku amale ikuyt. Iku ola ye atsi kpeye-kpeye du ekuye nu ofi aka ala ayalote. Iku ye ata bua me, ovle eyui du nafa nu edini; itsede bi ata, me etsike ogant.

Eneyi nu ese me yantst ele ye du iku ekele. Abu nu kuzevt iku ekele ne, me etu luluta komadu ka wu o.

Okelent ye : DZIDOMELE KOSSE
(Oudje)

Usift Ayo Elu

Eyedi mua, awu alevlenti nu awola elu usift. Ayo oḡlo uluvi edigbo, nu amo nu iko, oloko, nu uluvle, me ayo ya fa usi ye li.

Eyui efu ye me atsi eti ko tinya me akpo avita zo uti ye. Me ayo ya fa nu usi ye li kamelu uti ye. Eyui efu ye me ayo oḡlo ye wu, me ayo ye bua me ayo uluvle yo tsue nu tya ye li, me etsike uzuie. Elu usi du iyoviu la. Iyoviu di ke nametu unuku ka ma nu sku edi.

Emie mua, wonatsilu uti fua. Atu nu me la ye? Fua du eklite, oloko ke natsikele. Wase ilevlese want nyi. Ayelute wovli me iyoviu aye didi. Eklite dani nabue.

Oloko mekele ayo alise want dza, nu avita akpo, osi ayo, iku ekele, ala nu ibuele alu-alu.

Okelenti ye : WOSSOUPA Kokou
(Klabe-Adape)

Ikuse Ekele Nu Kposo Li

Mu utina ye bua ku afu okele iku me, iku alanu wani aya alu li oluka ye lu me kamazo fa nu ata afu odu ikudini o. Me alu li oluka ye azo kpanu oluka edigbo-edigbo dani, me ayo ese ye yo le nu atamu alo.

To nu alo ka yi me iku ola ye akonakpo ayala du alu me kamebo edi du fa. Mu eyi ye esi ku aluwa ebo edi ye bua me, olu nu olu bi yebo ayisu; du eyedu nu ale. Akonenyue ofi etsi ela bua pe kamekele iku ye nu inyevle ye.

Me olu nu olu akonaya nu ofi tinya-tinya nu ikudunu ye. Ota tu ofi ye akonayo kpo ale du la kamenyue dza. Inyevleyi ye me alu akoneyedu nu iku ola ye nu ofi nu ekuye bi komakutu si alu. Alu elu-elu bi du ikudunu ye o.

Avle inye ye bua me alu akonaka adakadzu, asi bi nu eluvi bi. Mu olufi dani bi aba iku ye li me ata bi akonaka sku edi yoyedu nu iku ola ye. Me iku ye ata.

Okelenti ye : ABOUGA Koffi Godfred
(Klabe-Adape)

Osi! Ate Nii Elo Ate

Mu olodi ayo osi nu imatse la ku osi ye eku mua, me osi ye bua ku eku ayo adi want amaba te elo nu osi oku ye onyinti. Itina ye bua ku osi ye eku bua mua, onyi ayo adi want amazo eto nu osi oku ye ayo adi want. Mu atanti aba bua mua, amawoli elu ka oluku ye. Efe la me atanti amatsi elo ye le. Me osi oku ayo adi want amale eyi ka osi oku onyinti kamaba nu elo ye.

Iti esi me osi oku ayo adi want amazo nu alti oluka ye, me ota bi azo udunu aluka want nu ima want yo ese ye le nu atanti alo. Efe la me atanti amafusu owu edigbo nti efua mu itsede du, me komalu ima ye ya fa nu osi ye ayo alti ye. Mu atanti ayaya nu elo ye mua, mu ayekpletu nu alti ye, me atanti ezi nu une; me atanti adu alu azo nafa nu ata beyui o. Edinti evu etu yo zevi wa nu ata beyui bua pe kamadu alu ya alti ye li. Efe la me osi ye ayo adi want nu alti li alu want bi amemli nu ubuna kamaba bla ma du ya fa nu alti li nu eylo, uno adu nu oga anyote kpa esi nu odzanti.

Mu alti oluka ate itsuse nafa bua, me atanti abla ima ye du yo ya fa nu oluka ye ayo udunu ye. Efe la me ayo avita one ye yo kpo. Me ala elu-elu omefue nu efe. Ede ye eyedu la nu mu unukuvio odu osi ye nu onyi ili eyedi me amanyote utu ka osi oku ye onyinti. Mu onadu ayili me, etu luluta nu sdi la ye. Me mu atanti avle inye ku adi avu ku atanti aye ekoye bua me, aka ma une, me ata edzofue nu sdi me ayaya atanti alti want.

Okelenti ye : ANIMDIE Yao Kunalè Uwolowudu
(Klabe-Efoukpa)

Ekpedza Nu Alevleni lti Ye

Eyedi me alevleni ekpe nu efu nu bua ku azo nu uli; du uli ye ta me, iyoviu be-be la du efe. Asu mu eyui uli ye me, owlu ku ye afu oya ekpe mua, ku tee eyui ofu ayu inu me, akonatsi ulu su bi komaze inu nu okpe.

Me akonatsi ulu ye mwan? Ezu ma ya nu efu edigbo me ebo oka nu ekete mu fa nu ava. Me ase ladu, me efu ye ulu alu oka ye aya me onamafua nu efu ye ulu alu oka ye se la bi komeyui ofu ye li nasekpe. Efe la me azo nu omloni atsi ulu su bi ku ekpe, me omawu nu uli ye.

Du atsi ulu su ku abue me, iyoviu want nananu omloni ye ayu usu. Ota la aka ku atsi ose ba fa nu ali li. Me edi aba ali ye nu udunu ye bua ku omloni ye atu.

Asu mu awu iyoviu ye ku azo nu ovli mua, me akonekele ovli wuse. Ovli wuse ayu ekele bi le mu osise la. Adu omloni ye nu ovli wudini, ku asi alu wani la aza nu efe me akoneye awe. Alu kanaye eku. La ku uno du, ala, nu edi adu ame la kpa esi nu evaluku edigbo; me ovli wuse ye eku elu.

Me afua ufa want nu ovliwoni ye nu emo, bi komatsiyui okutse li. Du ovli le iyoviu ze alu ayslute la ku ekele ayu owuse du yi la.

Okeleni ye : MALLY Yawovi Mawuli
(Gobe)

Osi Ayo Nu Imatse

Bi kemayo osi nu ali di, me yagbe osietsu, bi kemayo yi ba fa nu ali ye li. Mu ana du nu ota mafti ye, me osi ye maba uluvi ye ayu ali ye li komeyi uluvi ye ayu adi wanti bua pe kometsike ya ayu ali ye li. Sfe la me uluvi ye adu alu efua ya osi ye oia lu nu owonavu, nu ofi nu iko tso edigbo nu ayia. Sfe la ku ona nu oia, ovla nu onedze, nu olevletsini amazati kpo du ya ese nu osi ye; ku ana du me atsi eku ka osi onyi ye.

Iti ye azi eku wanti bua, me amaya bla yi du. Iti ye afu oya zi eku wanti kamabla yi du, me amadu osi nu uluvi kamalu tluku wanti ya fa. Nu tee ewle du, nu omevu etu ota tu syi ye. Idisene esi, me aba nu osi ye. Me evu etu nu osi ye gbigli-gbigli. Alevi nu asietsu wanti ako, asivi nu aluka wanti, nu ima ye dza ako nu ali ye li, ku akakpo ayia nu inu, ku sylo kali nu uno kali nabus. Ibuele wanti efue elu-elu nu sfe.

Adu ufa ka osifti ye nu emo, uvu nu tylan; la ku ako ovle bi ka yi, ku abba atike bi ka yi. Esili ekoye bi ku alu aye. Alu kadu uno ku otse kali nu osi onyi ye ayu udunu ye. Syi idzo nu efuanti ye la ku aya nu osi ye nu odzanti, ku ala nu sfe bi. Sfe la ku osi onyi ye ayu adi wanti ako yi nu ovle, nu itsede, nu eku wanti elu-elu.

Emli nu odzanti ye la ku abla yi du ya fa nu tlukadunu bi ku oluka ye aya ese fa nu odu use ka yi nu kodu elu ka alu nu uti, la ku atsidu ekle bi ka yi. La ku ezi nu osi ye nu obe

nu tsifitsu nu ayla, nu ekoto nu elu
kpo du nu eku want dza nu etu. Ayu adi
avunt ye la ku azevi ufa want ka yi nu
emo. Osifitse akpo ata.

Okelent ye : HODETA Laurent Kokouvi Elom
(Okou)

Publié par M.A.T.A.

Première édition--2ème tirage : 500 exemplaires

(1ère édition--1er tirage--4ème trim. 1996)

No. d'impression : 2

Dépot Légal 2ème trimestre 1997

Prix de vente : 100cfa

Imprimé par SIL Atakpamé